

İnsanlığın Mihveri: Nübüvvet

İnsan yaratıldığı zaman, her şeyi hazır buldu. Nefes alması için hava, yemesi için çeşitli gıdalar, ısınması için ateş, içmesi ve temizlenmesi için su; her şey hazırды. Vücudunun ihtiyacı olup da yeryüzünde olmayan hiçbir şey yoktu; ya da, isteme arzusu duyup da isteyebileceği her şey o gelmeden önce yeryüzünde hazırlanmıştı. O da ağaç gibi, toprak gibi, yeryüzünde bir hacim ve ağırlık taşıyordu; fakat, onlardan farklı olarak, bir de sorgulama yeteneğine sahipti. Çevresindeki olup bitenleri anlamsız bakışlarla değil, araştırarak bakıyordu. Her şey niçin vardı? Kendisi niçin var edilmişti? Nereden gelip nereye gidiyordu? Çevrede görülenler niçin mükemmel bir nizam içinde hareket ediyordu? gibi sorulara cevap verebilmek için bilgi arıyordu. İnsanlar bu soruları cevaplayabilme yeteneğindeki bilgiye ulaşabilmek için, tarihleri boyunca çaba sarfetmişlerdir. Bugün, “kendilerini sorgulama tarihleri”ne baktıkları zaman, sorularına cevap verme iddiasında olan iki yolun var olduğunu görürler. Nübüvvet ve felsefe; yani, vahiy ve akılla bu sorulara cevap bulma çabasıdır.

Bu çalışmada mezkur yolların kaynaklarındaki farklılık analiz edilerek, nübüvvet zincirinin halkaları konumunda olan peygamberlerin kişilikleri üzerinde durulacaktır.

Bu iki bakış açısının oluşmasını sağlayan temel faktör varlığı ele alış biçimindeki (ontoloji) farklılıktır. Peygamberler, varlığın iki alanından söz etmişlerdir: “Alem-i şehadet/görünen alem/fizik alem” ve “alem-i gayb/metafizik”. Bu açıdan nübüvvet, bu iki alana ait bilgi kümesini anlamaya dönük argümanlar sunar. Alem-i şehadet insanın beş duyusu ile algılayabildiği alemdir. Bu bilgiye İslam düşüncesinde “ilim” denilmiştir. Alem-i gayba dair bilgiye de “marifet” denilir. İnsanlar beş duyularıyla ulaşamadıkları bu tür bilgiyi elde edebilmek için vahye ihtiyaç duyarlar. Vahiy olmadan marifeti tam olarak idrak etmek mümkün değildir. Kur’an insanları ilim öğrenmeye teşvik ederken, gayb alemine ait bilgileri insanlara sunar. İnsanların alem-i şehadete dair çalışmaları marifete dair bazı ipuçları verebilir; fakat, bu bilgi vahiy olmadan yanıltıcı özellik taşır. Çünkü insanların beş duyusu alem-i şehadeti gözlemeye yetenekli iken alem-i gayb/metafizik alemini algılamaya yetenekli değildir. Burada nübüvvet kurumu devreye girer. Peygamberler gayb aleminin bilgisini insanlara ulaştırırlar; alem-i şehadete taşırlar. Nübüvvetin misyonu bunun üzerine inşa edilmiştir.

Yaratılanların her türlü ihtiyacı yaratan tarafından bilineceğinden, Yaratan’ın marziyatını öğrenmek yaratılanların yapması gereken bir şeydir. Bu açıdan nübüvvet zaruridir. Çünkü yaratılanların “marziyat-ı ilahi”yi bilmeye ihtiyaçları vardır. Nübüvvet, “umum kemalat-ı insaniyenin tohumu hükmündedir”. Bir insanın nübüvvet misyonundan haberdar olmaması insanca bir yaşamadan mahrum kalması demektir. İlk insandan itibaren o kaynaktan alınan ilim ve sanatla insanlık yetersizliğini yenebilmiştir. Ayrıca insanların istidadı sınırsız olduğundan sınırlamak için bir ölçüye/değere ihtiyaç vardır. Bu da bir nebinin zarureti gereklidir. İnsanların sınırsız bırakılan aklı, gazabî ve şehvî duyguları, ancak peygamberlerin getirdiği mesajla sınırlanabilir. İnsan hayvan gibi yaşayamaz. İnsanlığın şerefine uygun bir yaşama biçimi geliştirmek ister. Yeme, içme, iskan gibi ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilmek için işbölümü

ve üretim artmasına ihtiyaç vardır. Bunun sağlanabilmesi için insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen sınırlar gereklidir. Bu sınırların adalet ve hakkaniyete uygun olabilmesi için bir nebîye ihtiyaç vardır. (Mektubat, 95) İnsanlar peygamberlerin getirdiği mesajla kendilerini dünya ve ahirette huzura sevk edecek bir yaşama biçimine kavuşurlar.

Bu açıdan bakılınca nebevi tebliği sahih bir şekilde anlamayanlar ya da dinsizlerin maddi ve manevi olarak zelif bir durumda olmaları gerekir. Halbuki bugünkü realiteler böyle değil. Çünkü, nebevi tebliği yeterince anlamadığını düşündüğümüz bu insanlardaki düzen ve adalette nebevi irşada istinad eder. (Mektubat, 95) Çünkü nübüvvet silsilesi ilk insandan bu yana insanlara hakikatları ulaştırmaya devam etmektedir. Bugün sahih bir dine sahip olmadıkları gözlenebile geçmişte peygamberlerin getirdiği ilkeleri kültür biçiminde algılayarak gelişmelerine zemin hazırlamışlardır. Kur'an-ı Kerim'de "Her ümmete bir peygamber gönderdik." (16/36) ve "Rabbim, kendilerine ayetlerini okuyan bir peygamberi memleketlerin ana merkezine göndermedikçe, o memleketleri helak edici değildir. Zaten biz ancak halkı zalim olan memleketleri helak etmişizdir." (28/59) mealindeki ayet-i kerimelerden de anlaşılacağı gibi her topluma her yere bir peygamber gönderilmiş, nübüvvetin fonksiyonu yerine getirilmiştir. Ancak, bütün peygamberler bilinmemekte ya da peygamber olarak bilinmemektedir. Bazı nebevi hakikatler insanlar arasında yaygın olsa da bir peygambere isnad edilmediği için, bazen bu güzellikler beşeri mülahazalar gibi algılanmıştır.

Nebevi tebliği kabul etmeyen felsefî anlayışlar, varlığı alem-i şehadetten ibaret sayarak, tezlerini insanın beş duyusu ile algıladığı alem üzerine, inşa etmişlerdir. Hobbess'un, "Eğer evren var olan şeylerin tümü ise, Tanrının cisimsel olmayan bir varlık olarak evrenin bir parçası olamayacağı, dolayısıyla var olamayacağı açıkça ortaya çıkmaktadır." derken kastettiği de budur. Böyle bir anlayışın tabii olarak varlığı bütün olarak algılayamadığı açıktır. Bu alana ait anlayışların insanlara sunduğu bilgi eksik kalacaktır. Çünkü, varlığı tek boyutuyla ele alarak önemli bir gerçekliği görememişlerdir. Tabii olarak bu gruptaki fikirler nübüvvet müessesesini de kabul etmeyeceklerdir. Bunların gözüyle bakıldığı zaman peygamberlerin filozoflardan bir farkı kalmayacaktır. Nitekim Cemil Sena'da aynı yanlış kıyasın içine düşmüştür: "Büyük adamlar da laik anlamda birer bilim, sanat, felsefe, teknik, rejim ve ülkü peygamberleridir; bir farkla ki, bunların mucizeleri yoktur, tanrı adına konuşmazlar; mistik mantığa değil, akıl ve bilim mantığını dayanırlar. Özet olarak, insanlığa yeni bir sistem getirmeye çalışmış olan ve bilinmedikleri bilinir hale getiren insan mutluluğuna hizmet eden kimselerde bir çeşit peygamberdirler. Bu, dehanın da, peygamberlik gibi doğuştan, organik yapının seçkin ve üstün mimarisinden doğduğuna delalet eder. Bu müstesna yaratılışa nail olanlar, Yüce Tanrının kayrasına (providence) mazhar olmuşlar demektir." (Sena, 31) diyerek peygamberlerle bilim adamlarının fonksiyonunu nicelik olarak aynı görmüşlerdir.

Buraya kadar nübüvvet kavramının soyut fonksiyonu üzerine durduk, şimdi de nübüvvet zincirinin halkaları olan peygamberlerin nitelikleri üzerinde duralım.

Peygamberimiz Hem Beşerdir Hem de Resuldür

Nübüvvet zincirinin halkaları olan peygamberlerin kişilikleri tarih boyunca hep tartışma konusu olmuştur. Özellikle, yukarıda da ifade edilen Pozitivist telakkilerin egemen olduğu alanlarda peygamberleri "sıradan bir insan" olarak tanıma eğilimi yaygınlaşmıştır. Zaten Yaratıcıyı tanımayan bir anlayışın bu noktaya gelmesi beklenen bir sonuç olmalıydı. Bütün peygamberler hem beşerdir hem de nebidir. Yaratıcı, elçilerini seçerken yaratılmışların arasından seçmiştir. Hikmeti de bunu gerektirir. İnsanlığa hitap edebilecek, mesaj ulaştırabilecek kişinin mutlaka beşer olması gerekiyordu. Diğer insanlar gibi peygamberler de yer, içer, güler ve gündelik ihtiyaçlarını karşılarlar gerekirse acı çekerler; hatta, birçok peygamber birçok insanın karşılaşmadığı ölçüde sıkıntı ve acı çekmişlerdir. Bediüzzaman'ın deyişi ile, "Ef'al ve ahval ve etvârında beşeriyette kalıp, beşer gibi âdet-i İlâhiyeye ve evâmîr-i tekviniyesine münkad ve mutî olmuş. O da soğuk çeker, elem çeker, ve hâkezâ... Herbir ahval ve etvârında harikulâde bir vaziyet verilmemiş-tâ ki ümmetine ef'âliyle imam olsun, etvârıyla rehber olsun, umum harekâtıyla ders versin. Eğer her etvârında harikulâde olsaydı, bizzat her cihetçe imam olamazdı, herkese mürşid-i mutlak olamazdı, bütün ahvâliyle rahmeten li'l-âlemîn olamazdı." (Mektubat, 299-300) Hz. Peygamberin beşeriyeti bazı ayet-i kerimelerde mealen, "De ki, Rabbimi tenzih ederim. Ben sadece beşer bir elçiyim." (17/93), "De ki: Ben yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlahınızın sadece bir İlah olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın" (18/110), "De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın bir tek İlah olduğu vahyolunuyor. Artık Ona yönelin. Ondandır mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline." (41/6) şeklinde geçer. Bu konuyu hadis-i şeriflerle de desteklemek mümkündür. Hadis-i Şeriflerin Hz. Peygamberi ele alış biçimi kapsamlı bir konu olduğundan, o konu farklı bir çalışmada

ele alınacaktır.

Kur'an'ın ve hadis-i şeriflerin peygamberin bir beşer olduğuna dair vurgusu Hıristiyanların İsa'yı algılayış biçimlerindeki değişme göz önüne alınca daha iyi anlaşılabilir. Bilindiği gibi Hz. İsa (a.s.) Allah'ın bir kulu ve elçisi iken insanlar tarafından oğul-tanrı şeklinde algılanmaya başlanmıştı.² Hıristiyanların Hz. İsa'ya bakışlarındaki değişmeyi Hz. Peygambere uygulayarak böyle bir değişme endişesine kapılmanın yersiz ve yanlış olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Hıristiyanlar Hz. İsa'yı algılayış biçimlerini, beşer-peygamber konumundan tanrı-peygamber konumuna taşıyarak nübüvvetin temsil ettiği çizgiden ayrılmışlardır. "Marifet" Fakat, Hz. Peygamber hakkında -bazı marjinal gruplar dikkate alınmazsa- böyle bir iddia söz konusu olamaz; çünkü Kur'an'ın -yukarıda da belirtildiği gibi- mesajı açıktır. Hal böyle iken Hz. Peygamberin beşeri yönünü ön plana çıkaran çalışmaların hakperestlik sınırlarını zorladıklarını söylememiz gerekiyor.³ Halbuki, "yanlış gitmemek için, her vakit mahiyet-i beşeriyeti itibarıyla işitilen evsâf-ı âliye içinde başını kaldırıp hakikî mahiyetine ve mertebe-i risalette durmuş nuranî şahsiyet-i mâneviyesine bakmak lâzımdır." (Mektubat, 96) İnsanların nazarında Hz. Peygamber beşeriyeti ile değil, risaleti ile bulunmalıdır. Onu, "çarşı içinde bir bedevî ile nizâ eden o zâtı düşündüğü vakit" "Refref'e binip, Cebrâil'i arkada bırakıp, Kab-ı Kavseyne koşup giden zât-ı nuranîsine hayal gözünü kaldırıp bakmak lâzım gelir." (Mektubat, 98) O zaman "ef'al ve akval ve ahvalinden" İslamiyetin çıktığı bir resul tanınmış olur. (mektubat, 212) Bu açıdan peygambersiz bir din düşünülemez; ancak, peygamberlerin beşeri ve nebevi yönlerini birbirine karıştırmamak gerekir.

Bediüzzaman bu konuda, "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, hem beşerdir, beşeriyet itibarıyla beşer gibi muamele eder; hem resuldür, risalet itibarıyla Cenâb-ı Hakkın tercümanıdır, elçisidir." diyerek vahyi iki şekilde değerlendirmek gereğinden bahseder. Bunlardan birisi (vahy-i sarihi) Kur'anı Kerim ve hadislerdir ki Hz. Peygamber bunların sadece mübelliği ve tercümanıdır. İkincisi ise, (vahy-i zımnî) öz itibarıyla vahye ve ilhama istinad etmekle beraber tasvirat ve tafsilatı Hz. Peygambere aittir. Bu açıklamaları yaparken iki noktadan konuşur: Risalet vazifesi ve beşeriyetidir. Beşeriyeti cihetiyle yaptığı açıklamalarda "vahy-i mahz" aranmaz. Beşeriyetinin gereği olan söz ve davranışları, risaletin bir gereğiymiş gibi düşünülmez. (Mektubat, 94)

Hız. Peygamber beşerdir; fakat, aynı zamanda resuldür; yaratılmışların arasında kulluğu en yüce olan insandır. Ona bakarken beşeriyetinden ziyade, risaleti/misyonu göz önünde bulundurulmalıdır.

Dipnotlar:

1. Burada felsefeden kastedilen varlığı sadece kendisinden ibaret sayıp Yaratan'ı kabul etmeyen felsefi anlayışlardır. Yoksa, Yaratıcıyı kabul eden -dine itaat eden- felsefi anlayışları bu bağlamda ele almak mümkün değildir. Zaten dine itaat eden felsefenin nübüvvetle bir problemi olmayacaktır.

2. Hz. İsa başlangıçta İlahi mesajı ulaştırmaya çalışan bir peygamberdi. İsrailoğullarının on iki boyunu temsilen on iki havarisiyle beraber gezerek, Tanrının krallığının yakında gerçekleşeceğini müjdeliyordu. M.S. 30 yıllarında Kudüs'e giden İsa, Yahudiler tarafından yakalanarak Yüksek Yahudi Meclisi olan Sanhedrin'de yargılandı. Bu yargılama esnasında Yüksek Yahudi Rahibi Agippas tarafından dinsizlikle suçlandı. Romalıların Kudüs valisi Pontius Plate tarafından Yahudilerin Kralı olmakla suçlanan Hz. İsa, ölüm cezasına çarptırılarak çarmıha gerildi. Bundan sonra Hz. İsa'nın algılanış biçiminde ciddi değişmeler olmaya başladı. İsa, gökten yere beşeri bir hayat sürmek ve sahip olduğu kurtarıcı özelliğiyle kendine inananları kurtarmak için gelen 'Oğul-Tanrı' olarak algılanmaya başlandı. Roma imparatoru Konstantin'in Hıristiyan olmasından sonra kilisenin ve imparatorluğun geleceğini sağlam temellere oturtmak için 325 yılında İznik Konsilini topladı. Bu konsilde kilise, İsa'nın tanrının bedenleşmiş oğlu olarak ilan etmek için, resmi olarak Yunan kültüründen ousia terimini aldı. Buna göre İsa, Baba ile aynı bedene, yani cisme sahip olarak görülen bir oğul tanrıydı. (Aydın, 60)

3. Mustafa İslamoğlu'nun Üç Muhammed adlı eseri de böyle bir çalışmadır. Yazar, Hz. Peygamberin sıradan bir beşer olduğunu iddia eden yaklaşımları haklı çıkarmak için elindeki malzemeleri olabildiğince cömertçe kullanmış.